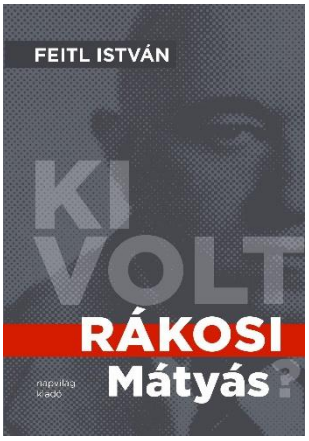


Nádas Sándor

Kit érdekel ez?

Feitl István: Ki volt Rákosi Mátyás?

Dolgozatom címét ezúttal valóságos kérdésként kérném értelmezni, és nem felkiáltásként, netán tagadásként. Tényleg az az igazi kérdés e könyv kapcsán, hogy akad-e még olyan olvasó a mai Magyarországon, akit az a probléma foglalkoztat, ki volt Rákosi Mátyás. Erre a kérdésre magunk se tudunk megfelelni, talán a könyv eladási adatai néhány év múlva nyújtanak majd bizonyos támpontot.

Mindazonáltal megkockáztatnék egy óvatosan tagadó választ.

Rákosi Mátyás sokáig csak mint szitokszó létezett a köztudatban, minden közvéleménykutatásban magasan megnyerte a magyar történelem leggonoszabb embere címet, mindenki minden irányban elhatárolódott tőle, már életében igyekeztek elfelejteni, halála egy megkésett mínuszos hír volt a pártlapban. Emlékét nem ápolta senki, nem voltak titkos követői, rajongói, műveit nem adták ki szamizdatban, mint Hitlerét vagy Maóét, neve egy kegyetlen, embertelen rendszer állandó jelzője lett, melyet csak borzongva lehetett kiejteni. Más kérdés, hogy az aktuális politika mikor mire használta emlékét. A Kádár-korban neve mumus volt, de beszélni róla nem volt ildomos – hiszen akkor beszélni kellett volna arról is, hogy a konszolidáció vezető politikusai milyen szerepet játszottak a nevével fémjelzett időszakban. Mostanában meg úgy tűnik, a hatalmon lévő kurzus nem szívesen tesz különbséget a baloldalinak nevezett rendszerek és gondolatok között, Frankel Leótól Szabó Ervinen át Gyurcsány Ferencig egyként országvesztő mindenki, egy potenciális Rákosi, fölösleges szót is vesztegetni rájuk.

Ezek az előítéletek, mondanunk sem kell, nem segítették elő az objektív megközelítést, a tudományos munkát Rákosi kapcsán. (Sem.) Szerencsére volt néhány olyan év a két korszak között, amikor – sok egyéb mellett – a kutatóknak arra is nyílott módja, hogy feltátják és feldolgozzák a Rákosi-korszak történéseit, és megszülessenek a tudományos feldolgozások. Készültek színvonalas monográfiák, megjelentek forráskiadványok, levelek, dokumentumok, még Rákosi sokáig kéziratban őrzött

emlékirata is napvilágot látott. (Sőt, olyan bulvárközeli anyag is, melynek nagyobb volt a füstje, mint a lángja: egy állítólagos aktatáskából kerültek elő Cipruson a sokat ígérő, de keveset teljesítő Rákosi-dokumentumok.) Akárhogy is, aki valóban tudni akarja, ki volt és mit tett (legyen ez inkább így: mit követett el) Rákosi Mátyás, ma már tudhatja. Ismerjük nehéz gyermekkorát, konszolidált ifjúságát, katonakorát, a Tanácsköztársaságban játszott (valóságos és legendásított) szerepét, európai bolyongásait, ismerjük az illegalitásban eltöltött éveket, ahogy a börtönéveit is. Tudjuk, hogyan került ki a Szovjetunióba, és hogyan lett aztán, sok esetlegesség és véletlen folytán, a magyar fiókpárt vezetője és „Sztálin legjobb tanítványa." Gondosan feltárták a demokrácia felszámolásában végzett aknamunkáját, a „leszalámizás" taktikáját, és jól ismert ma már egyeduralkodásának rövid, de elrettentő korszaka (1949-1953) is, rémuralmának minden következményével. Nem maradt feltáratlan száműzetésének időszaka sem, minden szomorú, groteszk elemével együtt. Az olvasó, ha akar, elmerenghet azon eme életpálya ismeretében (is), hogy mi teszi, teheti az embert gonosztevővé, fenevaddá. A körülmények vagy a gének az igazi felelősök ilyen esetekben? A válaszok általában e kettő között vannak, és joggal. Szívesen elhiszem, hogy Eichmann-ból más időkben szorgos, törvénytisztelő hivatalnok, Rákosiból megbízható könyvelő, Hitlerből gyomorbeteg vándorfestő, Sztálinból kocsmai verekedő vált volna, de a körülmények úgy hozták, hogy inkább rettegett diktátorok és/vagy tömeggyilkosok lettek belőlük. Másfelől viszont nem lehet mindent a körülményekre fogni. Nem minden könyvelőből lesz diktátor, még-ha nyílna rá mód, akkor sem.

Feitl István, a kiváló történész, aki maga is alaposan kivette a részét e korszak feltárásából, ezúttal egy könnyen áttekinthető, világos Rákosi-életrajzzal ajándékozott meg bennünket, valahol az ismeretterjesztés és a tudományos munka határán. A könyv vállaltan azoknak szól, akik nem akarják lábjegyzethegyeken átrágni magukat, nem akarnak végleg elveszni a részletekben, hanem szeretnének egy vázlatosságában is teljességre törekvő dolgozatot olvasni, hogy a végén választ tudjanak adni a szerző által feltett kérdésre, ki volt Rákosi Mátyás. (Írásom elején arra nézve jelentettem be kételyeket, hogy valóban akadnak-e ilyenek. Feitl nyilván úgy véli, igen: középiskolások, egyetemisták, a huszadik századi történelem iránt érdeklődő fiatalok. Legyen neki igaza.)

Feitl követi az időrendet, és erősen támaszkodik Rákosi emlékiratára is – persze, ez nem jelenti azt, hogy elfogadná folyamatos – és néhol szánalmas – önfelmentéseit. De hogy valami különleges izgalmat is csempésszen a munkába, a szerző egy „párbeszédes" formát választ a fel-

dolgozáshoz. Mondjuk így, önmagával vitatkozik. Megfogalmaz egy állítást vagy feltesz egy kérdést, mintha töprengene, aztán a tények ismertetésével megadja a választ. Érdekes könyv lesz így ebből, kétségtelenül, de a választott forma gúzsba köti a szerzőt: akkor is így kell eljárnia, amikor ezt a szöveg nem indokolná.

Akárhogy is, Feitl István könyvének is az a legfőbb következtetése, amit egyéb tapasztalatainkból is tudunk: ne hagyjunk teret a diktatúráknak! Mert azok a könyvelőkből is képesek szörnyeteget faragni.

Feitl István: Ki volt Rákosi Mátyás?

Napvilág Kiadó, 2020.